

prezentujących inne dziedziny nauk społecznych, nie poprzestała na problematyce historycznej, a w dążeniu do kompleksowego traktowania problematyki poruszyła i inne dziedziny. Szczególnie szeroko reprezentowane były zagadnienia językoznawcze. Dyskusję nad nimi otworzył wygłoszony na plenum referat wiceprezesa PAN prof. K. Nitscha *Historia badań językoznawczych na Pomorzu*. W toku dalszych obrad odbyło się szereg posiedzeń komitetu językoznawczego, na których przedyskutowano referaty: prof. T. Splawińskiego *Wymarte dialekty zachodniego Pomorza*, prof. Z. Stiebera *Stosunek kaszubszczyzny do dialektów Polski lądowej*, prof. H. Turskiej *Dialekty ziemi chełmińskiej*, prof. W. Doroszewskiego *Dialekty Warmii i Mazur*, dr P. Smoczyńskiego *Stosunek dzisiejszego dialektu Sławoszyna do języka Cenowy* i prof. L. Zabrodzkiego *Wpływy germańskie na polskie dialekty Pomorza*.

Obok komitetu językoznawczego obradował komitet nauk pedagogicznych, w czasie posiedzeń którego dyskusja skupiła się nad referatami prof. St. Kubika *Polskie szkolnictwo prywatne w Gdańsku od XVI do XVIII w.*, dr E. Biedrawiny-Sukiertowej *Walka o polskość szkoły na Mazurach w XIX w.*, dr T. Grygiera *Walka o język polski w szkole warmińskiej w XIX w.*, prof. K. Trzebiatowskiego *Polskie szkolnictwo na Pomorzu Zachodnim w Niemczech w okresie międzywojennym* i H. Gerbowskiego *Rozwój oświaty i szkolnictwa na Warmii i Mazurach w okresie PRL*. Obrady nad dziejami szkolnictwa stanowiły godny naśladowania przykład wciągnięcia do udziału w pracy badawczej i dyskusji naukowej szerokiej kół nauczycielstwa. Szczególnie wartościowe były głosy nauczycieli pochodzących z ludności miejscowej mającej za sobą długi szereg lat walki o szkołę polską w ciężkim okresie rządów hitlerowskich na Pomorzu.

Konferencja pomorska była ważnym etapem długofalowo zaplanowanych badań. Nie mogła jednak rozstrzygnąć wszystkich problemów. Referaty i dyskusja pozwalają niemniej na stwierdzenie, że „w świetle teorii materializmu dziejowego, pozwalającej ogarnąć całokształt procesu dziejowego w jego istotnych powiązaniach ekonomicznych, społecznych, politycznych i kulturalnych, również i proces dziejów Pomorza zaczyna się układać o wiele przejrzyściej i syntetyczniej”¹.

DWIE KONFERENCJE NAUKOWE W CZECHOSŁOWACJI POŚWIĘCONE PROBLEMATYCE SŁOWIAŃSKIEJ

W dniach 26 i 27 listopada odbyła się robocza konferencja naukowa poświęcona przygotowaniu wydawnictwa obrazującego wpływ rewolucyjnego ruchu husyckiego na poszczególne kraje europejskie. Oprócz historyków czechosłowackich wzięli w niej udział: z ZSRR N. Ozolin z Polski E. Maleczyńska, z Węgier G. Szekely, z Rumunii E. Demani oraz z NRD H. Köpstein.

Dyskusję zagaity referaty doc. F. Grausa (wygłoszony z powodu wyjazdu prelegenta do Moskwy przez doc. F. Kavkę) na temat rewolucyjnego wrzenia w Europie w XIV w. i jego związku z rewolucyjnym ruchem husyckim oraz Dyrektora Instytutu Historii Czechosłowackiej Akademii Nauk J. Macka, *Zagadnienie narodowe w rewolucyjnym ruchu husyckim*. Oba referaty były po-

¹ Por. G. Labuda, *Historycy dziejów Pomorza wobec nowych zadań* (Nauka Polska 1954, z. 3, s. 138).

myślane jako wstępne części przygotowywanej zespołowo książki, która ma stanowić zwartą jednolitą całość. Wywołały też żywą dyskusję ze strony uczestników konferencji — przyszłych współautorów.

W wyniku dyskusji zgodzono się z podstawową tezą referatu F. Grausa, że wrzenie społeczne szeregu krajów Europy środkowej w XIV i XV w. należy łączyć z dążeniami do rozwoju renty pieniężnej jako ostatniej formy renty feudalnej, bowiem jej okres rozwoju w powiązaniu z rozwojem miast i gospodarki towarowo-pięniężnej posiada wyraźną specyfikę w porównaniu z poprzednimi okresami, czasami przewagi gospodarki naturalnej. Żywą dyskusję wywołało natomiast zagadnienie, czy i o ile objawy związane ze wspomnianym okresem szybkiego upowszechniania się renty pieniężnej określać należy jako kryzys ustroju feudalnego. Zgodzono się, że sprawę „kryzysu feudalizmu“ w XIV wieku należy traktować odrębnie dla poszczególnych krajów przy silnym uwzględnieniu specyfiki miejscowego rozwoju i sytuacji gospodarczo-społecznej i politycznej poszczególnych obszarów, która warunkowała wpływ rewolucyjnego ruchu husyckiego i określała charakter tego wpływu. Podkreślono natomiast, że nie można rozwoju krajów sąsiadujących z Czechami w pierwszej połowie XV w. odgraniczać jakąś wyraźną linią od ich rozwoju w drugiej połowie XV w. i początkach w. XVI. Postanowiono zakres chronologiczny projektowanej pracy rozciągnąć po trzecie dziesięciolecie XVI w.

W odniesieniu do zagadnienia narodowego w obrębie rewolucyjnego ruchu husyckiego referat podkreślił, że husycki ruch rewolucyjny był ważnym czynnikiem w dziele wzmocnienia narodowości czeskiej. Husycki patriotyzm winien być najściślej wiązany z ruchem rewolucyjnym i jego ludowym charakterem. Ten właśnie ludowy patriotyzm ruchu husyckiego pozwala zrozumieć, dlaczego ruch husycki miał tak wielkie znaczenie dla rozwoju narodowych tradycji. Husycki patriotyzm walczył o dobro czeskiego ludu i był istotnym czynnikiem w wytwarzaniu się rewolucyjnej więzi z ludem krajów sąsiednich. Dyskusja uwypukliła wpływ ruchu husyckiego na rozwój dążeń narodowościowych nie tylko w Czechach, ale i w innych krajach. Nie rozstrzygnięte pozostało natomiast zagadnienie, czy można mówić o kształtowaniu się w okresie ruchu husyckiego zaczątków narodów burżuazyjnych. Dyskusja uwypukliła silnie międzynarodowy nurt walki z ostojami ówczesnej reakcji: kościołem rzymskim i cesarstwem rzymskim narodu niemieckiego oraz ścisłą więź mas walczących o społeczne i narodowe wyzwolenie.

Ustalono ostatecznie plan wydawnictwa. Poza przedyskutowanymi częściami wstępnymi wejdą w nie rozdziały poświęcone poszczególnym terytoriom, a więc Polsce (E. Maleczyńska), Węgrom (G. Szekely), Rumunii (E. Demeni), ruchowi husyckiemu na terenie Niemiec (H. Köpstein), ruchowi husyckiemu w krajach zachodniej Europy (N. Ozolin). Postanowiono dodać rozdział poświęcony wpływowi ruchu husyckiego na obszarze Ukrainy, Białej Rusi i Litwy. Książka ma uwzględnić przede wszystkim problematykę społeczną ruchu husyckiego. Równocześnie nie zostaną w niej pominięte zagadnienia rozwoju kultury, literatury i sztuki. Przy opracowywaniu tych zagadnień autorzy zasięgną pomocy specjalistów w zakresie odnośnych dziedzin.

Ruch husycki stanowiąc wielką rewolucyjną tradycję narodu czeskiego był w historiografii burżuazyjnej, również częściowo i w burżuazyjnej historiografii czeskiej, przedstawiany w fałszywym świetle — oczerniany, sprowa-

dzany niejednokrotnie jedynie do wystąpień żywiółów wicherzycielskich żądnych rabunku i niszczących kulturę. Pokazać najszerszym kręgom czytelników wszystkich krajów fałszywość tego poglądu, pokazać istotne oblicze społeczne i ideologiczne haseł husyckich, ich olbrzymią siłę atrakcyjną, ich doniosły i trwałe wkład w dzieje myśli i kultury ludzkiej w skali europejskiej, pokazać twórcze możliwości mas ludowych, które w czasie wojen husyckich znalazły wyraz tak doniosły, oto cel, który przed sobą stawia wydawnictwo. Jako termin ostateczny jego wykończenia przyjęto koniec r. 1955. Niezależnie od tego postanowiono wszcząć starania o podjęcie na dłuższą metę obliczonych prac inwentaryzacyjnych w zakresie materiałów rękopiśmiennych do dziejów myśli husyckiej w bibliotekach poszczególnych krajów.

* * *

W dniach 6—8 grudnia odbyła się w Pradze konferencja zorganizowana przez Instytut Słowiański Czechosłowackiej Akademii Nauk, a poświęcona wzajemnym stosunkom krajów słowiańskich w zakresie języka, historii i literatury, mająca upamiętnić trzechsetną rocznicę zjednoczenia Ukrainy z Rosją. Oprócz licznych przedstawicieli nauki czechosłowackiej na konferencji wzięli udział liczni badacze zagraniczni, a to akademik P. M. Tretiakow i doc. S. W. Nikolskij ze Związku Radzieckiego, akademik I. D. Lekov z Bułgarii oraz slawista niemiecki R. Fischer z Lipska i archeolog K. H. Otto z Berlina. Polskę reprezentowali prof. E. Maleczyńska i dr J. Magnuszewski.

Pierwszy dzień konferencji wypełniły referaty prof. K. Horalka *Język cerkiewno-słowiański a początki używania języków słowiańskich w piśmie* oraz akademika B. Havranka *Zagadnienie międzysłowiańskich stosunków językowych XIV—XVI w.* Referat prof. Horalka wywołał żywą dyskusję na temat początków używania pisma przez Słowian, wśród której akademik Tretiakow zobrazował znaczenie wykopalisk nowogrodzkich w Związku Radzieckim oraz potencjalne przynajmniej możliwości wczesnego rozwoju pisma wśród innych narodowości słowiańskich, m. in. i w Polsce, niezależnie do wpływu przyjęcia chrześcijaństwa czy to obrządku cyrylo-metodiańskiego, czy też łacińskiego.

Szczególnie dużą wartość w obradach pierwszego dnia miał głęboki i wnikliwy, a równocześnie nacechowany pełnym obiektywizmem referat akademika Havranka. Referent podkreślił m. in., że aczkolwiek nauka polska nie zawsze docenia zasięg czeskich wpływów kulturalnych w Polsce, to z drugiej strony czeskie wpływy językowe są ograniczone, nie obejmują całego języka, nie sięgają jego fleksji i składni i nie hamują samodzielności rozwoju języka polskiego, a wzbogacają go jedynie o terminologię pewnych dziedzin, np. kościelnej czy też filozoficzno-religijnej w okresie husyckim. Na Śląsku, mimo że spotykamy się z czeskim językiem urzędowym, rozwija się niezależnie od tego dalej język polski, potoczny i literacki. Ten sam autonomiczny rozwój języków obok wpływu języków postronnych podkreślił referent w dziedzinie stosunków między innymi narodowościami słowiańskimi. Rozprzestrzenienie języka starocerkiewnego niewątpliwie przyspieszyło rozwój języków słowiańskich, obok tego jednak nie można całkowicie negować kształtującego wpływu łaciny w rozwoju języka.

Dyskusja uwypukliła potrzebę szerokiego uwzględnienia tła społecznego percepcji językowej, jej granic i warstw społecznych, które były nosicielami percepcji. Wysunięto też konieczność współpracy historyków z lingwistami oraz szczególnie wnikliwych badań na obszarze terytoriów pogranicznych, m. in. na Śląsku.

Drugi dzień konferencji wypełniły referaty poświęcone stosunkom między narodami słowiańskimi, głównie w dziedzinie literatury XIX i XX w. Obrady rozpoczął referat dr J. Jisy *Z problematyki stosunków i wpływów literatury radzieckiej i czeskiej w okresie międzywojennym*, po czym z kolei nastąpiły referat dr M. Kudelki *Z problematyki czesko-polskich stosunków literackich w dobie kapitalizmu* (referat ten z niewątpliwą szkodą dla tematu został ograniczony do okresu po r. 1830) oraz referat doc. I. Pankovica *Z problematyki ukraińsko-czeskich stosunków literackich w XIX i na początku XX w.* Wszystkie trzy referaty wywołały bardzo żywą dyskusję idącą tak w kierunku uzupełnienia materiałowych, jak i w kierunku pogłębienia analizy poszczególnych nurtów z punktu widzenia ich istotnego klasowego oblicza.

W trzecim, ostatnim dniu konferencji wychodząc ze słusznego założenia, że problematyka słowiańska nie wyczerpuje się w zagadnieniu wzajemnych stosunków i wpływów, ale że zasadniczy jej zrab stanowi trwająca nadal bliskość i w szeregu elementów jedność kultur słowiańskich, dr A. Pitterova wygłosiła referat stawiający problem *Jedności słowiańskiej kultury materialnej w okresie do X w.* I ten referat usiłujący obok oceny dotychczasowej literatury ustalić w sposób nowy pewne prawidłowości w rozwoju słowiańskiej wspólnoty kulturalnej wywołał bardzo żywą dyskusję. Drugą część dnia wypełnił odczyt doc. S. S. Nikolskiego na temat stosunków kulturalnych między poszczególnymi krajami słowiańskimi a rosyjskimi demokratami rewolucyjnymi w pierwszej połowie XIX w., po którym bardzo bogata dyskusja zobrazowała szczegółowo materiał wydobyty w tym zakresie na przestrzeni ostatnich lat przez badaczy poszczególnych krajów. Poważna choroba prof. O. Řihy uniemożliwiła mu wygłoszenie referatu na temat wpływu wielkiej Socjalistycznej Rewolucji Październikowej na narody słowiańskie, mającego zakończyć konferencję.

Inicjatywa konferencji mającej stać się zaczątkiem badań planowanych na skalę międzynarodową jest bezspornie dużą zasługą Instytutu Słowiańskiego Czechosłowackiej Akademii Nauk. Konferencja wykazała też w pierwszym rzędzie duże osiągnięcia slawistyki czeskiej, mającej zresztą piękne za sobą tradycje. Nowy punkt wyjścia referatów i dyskusji daleki od reakcyjnych celów, jakim służyło niejednokrotnie słowianofilstwo w ubiegłych dziesięcioleciach, umiejętne wydobywanie istotnie postępowych tradycji, wszystko to dowodziło, że braterstwo ludów słowiańskich pojmowane w nowy postępowy sposób stanowi obok ludowego patriotyzmu naszych narodów poważną i twórczą siłę. Na szczególne podkreślenie zasługuje też czynny udział w konferencji przedstawicieli postępowej nauki niemieckiej, którzy niejednokrotnie zabierali głos, dając dowody docenienia kultury słowiańskiej i pieczołowitości, z jaką prowadzi się dziś badania slawistyczne w NRD. Ważnym czynnikiem w konferencji była też szeroka wymiana myśli między reprezentantami poszczególnych dziedzin nauki.

Z drugiej strony trzeba jednak podkreślić, że przed nowoczesną postępową slawistyką leży jeszcze ogromne pole pracy. Dyskusja na konferencji wykazała, że wzajemna znajomość procesu dziejowego poszczególnych krajów jest jeszcze w wielu wypadkach niedostateczna, podobnie jak niedostatecznie są wyposażone warsztaty naukowe i słaba jest wzajemna wymiana wydawnictw. Obrady skupiły się niemal wyłącznie na dwu tylko zagadnieniach: najdawniejszej kulturze słowiańskiej i literaturze XIX—XX w. Poza ich obrębem, jeśli nie liczyć drobnych nawiązań, pozostała szeroka problematyka gospodarcza, społeczna i polityczna późniejszego okresu feudalizmu, podobnie jak z drugiej strony ruch robotniczy i narastająca nowa, socjalistyczna kultura poszczególnych krajów. Poza obrębem obrad pozostały też niemal całe dziedziny życia, jak etnografia czy historia sztuki.

Wzmóc pracę, zacieśnić kontakty, rozbudować warsztaty, kształcić młodą kadrę, oto główne hasła końcowej rezolucji konferencji.

Obie konferencje różne charakterem, który w wypadku pierwszej był raczej roboczym, w drugim nosił w dużej mierze cechy konferencji programowej, tematycznie stanowiły zwartą całość. Dla badaczy dziejów Śląska, zwłaszcza dla badaczy epoki feudalnej, mają omawiane konferencje szczególnie doniosłą wartość. Ambicją środowiska wrocławskiego powinno być ożywienie pozytywnych polskich tradycji slawistyki wrocławskiej i uczynienie ze środowiska wrocławskiego centrum szerokiej badań polskich w tym zakresie, promieniujące zarówno nastrojem internacjonalistycznej przyjaźni w stosunku do wszystkich sił postępowych świata, jak i poczuciem wzajemnej więzi i uprawnionej dumy ze swej starej kultury wielkiej rodziny narodów słowiańskich.

WROCLAWSKIE TOWARZYSTWO MIŁOŚNIKÓW HISTORII W R. 1954 I PIERWSZYM PÓŁROCZU 1955

Towarzystwo podobnie jak w latach poprzednich kontynuowało działalność wydawniczą, działalność w zakresie odczytów i dyskusji naukowych oraz działalność popularyzacyjną. W zakresie działalności wydawniczej organ Towarzystwa, „Sobótka“, ukazał się za r. 1954 w zwiększonej w stosunku do lat poprzednich objętości jako dwa półroczniki obejmujące łącznie 40 arkuszy druku. Od r. 1955 „Sobótka“ została przemieniona na kwartalnik. Nadto ukazały się drukiem; „Sobótka“ seria B, z. 3 obejmujący *Teksty do dziejów Wrocławia*, cz. II do końca w. XIX (zestawili W. Długoborski, A. Galos, J. Reiter pod redakcją K. Maleczyńskiego) oraz *Bibliografia historii Śląski* za lata 1939—1946 (drukowana [jako rękopis]). Praca Towarzystwa w zakresie wydawniczym — poza redagowaniem głównego organu i kontynuacją druku I tomu *Kodeksu Śląskiego* oraz *Historii Śląska* w wydaniu państwowego wydawnictwa popularno-naukowego Wiedza Powszechna — szła dalej w kierunku przygotowywania następnych zeszytów „Sobótki” serii B. Zeszyt zawierający teksty źródłowe do dziejów wsi śląskiej opracowany zespołowo pod redakcją J. Gierowskiego znajduje się w stadium wykańczania oraz zawarto umowę z Wydawnictwem Ossolineum na zeszyt poświęcony tekstom źródłowym do dziejów Świdnicy (w opracowaniu J. Kotełki). W przygotowaniu są także teksty źródłowe do dziejów Wałbrzycha oraz „Wspomnienia śląskie z okresu dziesięciolecia Polski Ludowej“. Redakcję wspomnień pamiętnikarskich, które w materiałach otrzy-